

SOCIOONOMASTICS - THE NEW SCIENTIFIC DISCIPLINE OF LANGUAGE

Valdet HYSENAJ

University of Gjakova „Fehmi Agani“, Faculty of Philology, Albanian Language

valdetm_hysenaj@hotmail.com

UDC 81'373.2

Conference paper

Abstract

Lingual disciplines, for a long time have awakened interest of different scholars, especially linguists. In migration of linguistic interrelationships i have followed some searching criteria, for example, fonetic criteria, morphologic, lexical, phraseological etc. In this light the extra-linguistic criteria were captured as well as: geographic extent of population and languages, research methodology, lingual schools of all time and precisely for that, were born and developed other language disciplines, as a push for foundation of new researche, among them also socionomastics, a scientific subdiscipline of onomastics, which has the duty to trace social circumstances, political, educational, historical, economical etc., which are also reflected in science of onomastics.

It, integrated with other knowledge, throws new light in historical and source migration of different ethnicities, investigating transformations and onomastic denominations which are made and imposed by the above circumstances. In this perspective, dialect studies will be followed, perpetual accompaniment from the rich material of popular creativity, in which different linguistic and onomastic features of an ethnicity and province are preserved.

Key words: *Socioonomastic, onomastic, social light, toponyms, anthroponomical.*

Përbledhje

Në këtë kumtesë do të ndiqet e do të vlerësohet një disiplinë e re e gjuhësisë: Socioonomastika. Disiplinat ndërgjuhësore, që prej kohësh, kanë zgjuar interesimin e studiuesve të ndryshëm, në veçanti të linguistëve. Në shtegtimin e qëmtimit e studimit të ndërlidhjeve gjuhësore kam ndjekur disa kritere kërkimi si p.sh. kriterin fonetik, morfologjik, leksikor, frazeologjik etj. Në këtë dritë u kapën edhe kriteret ekstralalingistike si: shtrirja gjeografike e popujve dhe e gjuhëve, metodologjia e hulumtimeve, shkollat gjuhësore të kohës dhe pikërisht për këtë, lindën e u zhvilluan edhe disiplina të reja gjuhësore, si shtysa

themelvënëse të hulumtimeve të reja, mes tyre edhe socioonomastika, një subdisiplinë shkencore e onomastikës, që ka si detyrë t'i qëmtojë e t'i gjurmojë rrethanat sociale, politike, arsimore, historike, ekonomike etj., të cilat reflektohen edhe në shkencën e onomastikës.

Ajo, e integruar me dije të tjera, hedh dritë të re në shtegtimin historik e burimor të etnive të ndryshme duke i hetuar transformimet dhe metaemërtimet onomasike që bëhën dhe imponohen nga rrethanat e sipërthëna. Në këtë pikëpamje do ndjekur edhe studimet dialektore përherë të shoqëruara nga materia e pasur e krijimtarisë popullore në të cilën ruhen veçoritë e ndryshme gjuhësore dhe onomastike të një etnie dhe krahine. Do të përpinqemi që të ndjekim edhe shkaktarët e ndryshimit të emërtimeve onomastike (antroponimike) që u bënë, në radhë të parë, nga pushtetet e nduarnduarshme të cilët në radhë të parë impononin vetëm ndryshimin e grafisë së emërtimit, për të vazhduar më pas, në rrjedhë motesh edhe me ndryshimet e toponimeve dhe patronimeve burimore.

Fjalët kyçe: *Socioonomastikë, onomastikë, dritë sociale, antroponimi, toponimi.*

Socionomastika subdisiplinë e re e onomastikës

Gjuhësia shqiptare sot gjendet në një situatë të re studimesh e hulumtimesh në vazhdën e trajtimit të çështjeve të pa hulumtuara karshi atyre të njobura të cilat si koncepte kanë bashkëvepruar duke ndjekur ka cila rrugën e vet të një aksiome shkencore. Në mesin e dijeve të pa rrahura, ashtu sikundër çdo shkencë tjetër, bën pjesë edhe socioonomastika e cila ka ecurinë e konstituimit dhe të zhvillimit, por në krahasim me shumë dije të tjera është në nismë të zhvillimit.

Ajo ka një historik mjaft të shkurtër brenda së cilit pati zhvillim dhe zgjerim të shpejtë, në fillim në gjuhësinë europiane dhe më pas edhe në atë amerikane. Si shtysa parësore për themelimin dhe zhvillimin e kësaj dijeje u panë synimet për të krijuar mundësinë e hulumtimit të emërtimeve të ndryshme nga pikëpamja sociale dhe vështrimin e tyre nga aspekti social, duke u rreshtuar kështu në mesin e dijeve të moderuara shkencore, hulumtimi i së cilës ka traditë shumë të gjatë: që nga retorika antike në krye me Aristotelin, Ciceronin, Kuintilianin, Demostenin, Hermoxhenin, Kratilin etj. për të vazhduar edhe sot e gjithë ditën.

Jemi përpjekur që të krijojmë një fizionomi të qëndrueshme të emërtimeve në përgjithësi, duke i hetuar nga këndi i dritës sociale, e cila njëherësh është edhe demonstrues i mentalitetit. Civilizim. Kulturë. Kompetencë. Formim arsimor dhe edukativ. Metakomunikim etj.

Shikuar nga ky raport, është esenciale për sa i përket konsolidimit të mendimit dhe kuptimit të përgjithshëm për kahet e reja studimore të bazohemi mbi idetë e mendimtarëve të

kohës nga kjo fushë. Si fenomen me një spektër të gjerë përbërësish, socioonomastika bashkëvepron me shumë shkenca të tjera si p.sh. stilistika, sociofonetika, linguistika interkulturore, politolinguistika, semiotika, estetika, hermeneutika, pragmatika, retorika etj.

Trajtimi i socioonomastikës përkon me synimet, kërkesat, hulumtimin, rëndësinë dhe përfundimin si arritje. Për t'i arritur këto objektiva, synimi im ishte që të kërkoja në literaturën e kohës të arriturat e gjertanishme në raportin kohor – historik për këtë dije të re gjuhësore dhe rëndësinë e saj në gjuhësinë bashkëkohore. Në rrugën e hulumtimit tim kam bërë përpjekje dhe kam hasur në vështirësi për sigurimin e literaturës së nevojshme, e cila aktualisht është mjaft e mangët, por pas hulumtimit kam arritur që të grumbulloj materialin e nevojshëm dhe të duhur për të vlerësuar të arriturat nga kjo fushë.

Disiplinat ndërgjuhësore, që prej kohësh, kanë zgjuar interesimin e studiuesve të ndryshëm, në veçanti të linguistëve. Në shtegtimin e qëmtimit e studimit të ndërlidhjeve gjuhësore kam ndjekur disa kritere kërkimi si p.sh. kriterin fonetik, morfologjik, leksikor, frazeologjik etj. Në këtë dritë u kapën edhe kriteret ekstralngistike si: shtrirja gjeografike e popujve dhe e gjuhëve, metodologja e hulumtimeve, shkollat gjuhësore të kohës dhe pikërisht për këtë, lindën e u zhvilluan edhe disiplina të reja gjuhësore, si shtysa themelvënëse të hulumtimeve të reja, mes tyre edhe socioonomastika, një subdisiplinë shkencore e onomastikës, që ka si detyrë t'i qëmtojë e t'i gjurmojë rrëthanat sociale, politike, arsimore, historike, ekonomike etj., të cilat reflektohen edhe në shkencën e onomastikës. Ajo, e integruar me dije të tjera, hedh dritë të re në shtegtimin historik e burimor të etnive të ndryshme duke i hetuar transformimet dhe metaemërtimet onomasike që bëhën dhe imponohen nga rrëthanat e sipërthëna.

Në këtë pikëpamje do ndjekur edhe studimet dialektore përherë të shoqëruara nga materia e pasur e krijimtarisë popullore në të cilën ruhen veçoritë e ndryshme gjuhësore dhe onomastike të një etnie dhe krahine. Socioonomastikën do ta trajtojmë si pjesë të pandarë të realitetit dhe të jetës dhe në vijimësi si përcjellëse të faktorëve onomastikë në dritën sociale gjatë historisë.

Po ashtu, përmes saj paraqesim dëshmi të politikës shkombëtarizuese e tjetërsuese që zbatohej ndaj popullatës shqiptare gjatë valëve shekulllore të jetës përmes ndryshimit e ndërrimit të antroponimeve e patronimeve ku të sllavizuara e ku të turqizuara shpeshherë i humbin kështu gradualisht gjurmët e përkatësisë së prejardhjes. Po ashtu, socioonomastika ndjek edhe shkaktarët e ndryshimit të emërtimeve onomastike (antroponimike) që u bënë nga pushtetet e nduarnduarshme të cilët në radhë të parë impononin vetëm ndryshimin e grafisë së emërtimit, për të vazhduar më pas, në rrjedhë motesh edhe me ndryshimet e antroponimeve, toponimeve dhe patronimeve burimore. Socioonomastika si disiplinë e re synon të jetë një studim

gjithëpërfshtirës që do të trajtojë onomastikën si dije, si shkencë dhe si vlerë kulturore dhe gjuhësore. Përpjeka jonë mëton paraqitjen e socioonomastikës si grumbulluese të elemeneteve risimtare të dijeve të pidentikuara deri me tani, si formë të re të vetëdijes shoqërore, si një subdisiplinë shkencore të onomastikës, duke ndjekur kështu emërtimet e nxitura e të vëna nga shtysat sociale.

Përmes kësaj discipline ne do të përpinqemi që të ndjekim shenjimin social të emërtimeve antroponimike dhe toponimike, duke hetuar njëkohësisht shtysat motivuese sociale të emrave të personave që u vihen në emërtimet onomastike. Lënda socioonomastike është mjaft e pasur. S'ka dyshim se nga kërkimi i gjithanshëm i kësaj lënde mund të ndriçohen çështje të rëndësishme jo vetëm për onomastikën dhe socioonomastikën, por hedhet dritë aty-këtu edhe mbi ndonjë çështje të disciplinave të tjera shkencore.

Përmes kundrimit nga aspekte epistemologjike dhe aksilogjike, si dhe shqyrtimëve të thukëta të emërvendeve (toponimeve), emrave të njerëzve (antroponimeve), si dhe emrave familjarë (patronimeve), dëshmojmë se në rrjedhë motesh, në trungun ilir, gjithmonë kanë jetuar dhe jetojnë vetëm popullatë shqiptare, autoktone. Po ashtu, përmes sociopikëpamjeve do të ravijëzojmë praktikat brenda shoqërive të caktuara, gjithashtu do të vëmë në pah shqyrtimin se si gjuha dhe shoqëria kanë ndërvepruar në të kaluarën.

Përmes hulumtimit, analizës dhe shqyrtimit socioonomastik, do të paraqesim anët sociale më të ndërlikuara të kohës të të gjitha dijeve si dhe hedhjen dritë në shqyrtimë dhe gjurmime shkencore përmes këndvështrimeve sociouniversale si paraqitje shoqërore, me theks të veçantë origjinën dhe kuptimet e emrave nga këndvështrimi social si dhe ndikimin dhe raportin e tyre shtytës në rrethana të caktuara shoqërore, gjithnjë në dritën e kësaj discipline të re shkencore.

Shenjëzimi i mënyrave dhe rrethanave sociale të jetës, fushave të veprimtarisë si bazë e ekzistencës së popullatës, shtresave shoqërore dhe treguesve sociosemiotikë, do të nënkuptohet edhe në shtysat e sajesave të terminologjisë onomastike. Me socioonomastikën mund të shkojmë tutje, duke e parë atë si një disciplinë të aplikuar filologjike, duke i dhënë vend të veçantë në sajë të interesit të përgjithshëm për përbajtjen dhe trajtimin e gjerë të saj në dritën sociale.

Mungesa e njojurive të mjaftueshme për këtë dije është një nga arsyet që kjo shkencë nuk është mësuar, trajtuar dhe hulumtuar deri në ditët e sotme dhe si rrjedhojë, deri më tani nuk ka pasur interesim të duhur për hulumtimin dhe zhvillimin e kësaj shkence në filologjinë shqiptare, andaj përmes lëndës së trajtuar do të dëshmojmë se socioonomastika është e rëndësise së veçantë dijesh heterogjene. Po ashtu, do të prezantojmë faktorët shtytës te kjo dije edhe në

sferën e motivimit emërvënës dhe hapësirat e mundshme të hulumtimeve sociolinguistike dhe socioonomastike.

Do të jenë me interes edhe vështrimet e përgjithshme për socioonomastikën antropologjike, antropologjinë sociokulturore, arkeologjinë dhe socioonomastikën, si dhe antropologjinë kulturore dhe sociale. Shumë herët në studimet gjuhësore të dhënat e onomastikës kanë tërhequr vëmendjen e studiuesve të ndryshëm, por aktualisht është e mbëhishme që këtyre studimeve t'u bashkëngjesim edhe vështrimin social si domosdoshmëri kohe.

Ky punim do të ishte i mangët sikurse mos të shfrytëzonim literaturën e studiuesve më në zë siç ishin Eqrem Çabej e Idriz Ajeti, për të vijuar më tej me Mahir Domin, Androkli Kostallarin, Rexhep Ismajlin, Ruzhdi Ushakun, Hasan Mujajn, Mustafa Ibrahimin, Izmit Durmishin, Memet Halimin, Rexhep Doçin, Bahtijar Kryeziun, Begzat Baliun etj. Trajtimet e tyre onomastike në Shqipëri, Kosovë, Mal të Zi e Maqedoni, japim shpjegime të elementit burimor etnik shqiptar, për të dëshmuar përfundimisht autoktoninë e shqiptarëve në trojet e tyre etnike.

Rreth termit Socioonomastikë

Termi sociomonastikë (dhe variacionet e tij si onomastike sociale, sociale antroponimike etj.) po fillon të bëhet më i përdurur dhe më i specializuar në literaturën onomastike e zbuluar që nga gjysma e dytë e shekullit të 20-të. Mund të gjendet një numër të dhënash që fokusohen në aspektet sociale të shfaqjes dhe funksionimit të emrave të tyre edhe më herët, sidomos në fushën e antroponimisë, por autorët e tyre nuk e bëjnë këtë. Në terma më të gjerë, termi socioomonastikë është dhënë nga gjuhëtarët gjermanë H. Walther (*1972, f. 49-50*) dhe F. Debuss (*1977, f. 167-204*), të cilët mund të konsiderohen ndër themeluesit e kësaj subdisipline onomastike.

Studiuesit gjermanë punuan me material antroponimik, ata vëzhguan frekuencat e emrave individualë dhe aspektet që ndikuan në zgjedhjen e emrit. H. Walter bazohet në një koncept të gjerë të teorisë së komunikimit, frekuanca e emrave sipas tij është e lidhur me vlerat e komunikimit dhe ekzistencën jetësore të emrit (*Walther, 1973, f. 13-30*).

Në literaturën profesionale sllave ishte një nga pionierët e socio-ekonomisë V. D. Bondaletov (*1970, f. 17-23*), i cili këtë disiplinë e përcaktoi si: "Onomastics and Sociolinguistics", si zona të depërtimit të këtyre dy shkencave ai e përdori për të termin "Onomastics social". Rreth këtij termi kontribuoi gjithashtu edhe V. A. Nikonov, i cili trajtoi kriteret sociale të mbiemrave dhe diferencimin e tyre social, si dhe emrat e tyre personalë,

zgjedhjen dhe përkatësinë e tyre në shtresën shoqërore (*Nikonov, 1974*). Nuk mund të harrohet kontributi i O. Höfler (*1954, f. 26-53*), I. Lutterer (*1967, f. 581-587*) ose V. Blanar (*1972, f. 203-208*), në Kongresin e XII Ndërkombëtar të Onomastikës, të mbajtur në vitin 1975 në Zvicër.

Për Kongresin, R. Šamám përmendi: "Diskutimi u hartua dhe gjithashtu përdoret zakonisht termi socio-onomastik, që do të thotë studimi i karaktereve sociologjikisht të kushtëzuara dhe funksioneve të emrit të tyre në komunikimin gjuhësor" (*1976, f. 78*). Që nga vitet e tetëdhjeta të shekullit të 20-të, termi socioonomastikë është bërë gjithnjë e më popullor. Kështu, socioonomastika u formua në gjysmën e dytë të shekullit të 20-të, në kohën kur shumica e studiuesve onomastikë kanë promovuar tashmë një koncept më të gjerë të onomastikës në krahasim me parimin aktual historik dhe etimologjik.

Hulumtimi i emrave të tyre në lidhje me aspektet e tyre sociale, megjithatë, sigurisht nuk ishte një çështje që është një fakt që mund të shpjegohet deri në një farë mase nga shfaqja e nëndisiplinave të reja të orientuara nga sociologjia. Në dy dekadat e fundit të shekullit të 20-të, dy studime që në një farë mase referoheshin si programatike ishin vendimtare për krijimin e socio-ekonomisë. E para, e titulluar: "Socio-Onomastics", është botuar nga W. F. H. Nicolaisen (*1985, f. 118-132*), si një përgjigje e vogël ndaj termit të deritashëm të përdorur: Socio-ekonomik, në vendet anglishtfolëse dhe i atribuohet kësaj teorie - socioekonomike si të zhvilluar keq dhe mbi të gjitha i vë në pah të zhdukurit e kësaj terminologjije ku përmes një metodologjie të kuptueshme ai nuk pajtohet me konceptin socio-ekonomik, si pjesë e sociolinguistikës, pasi nuk e konsideron onomastikën si pjesë të gjuhësisë, por e percepton atë si një shkencë të pavavarur.

Nicolaisen, "... në thelb është i interesuar për interpretimin dhe kuptimin e emrave në përbajtjen e tyre të plotë në çdo kohë në ekzistencën e tyre" (*1985, f. 121*), prandaj, ai merret me të ashtuquajturën jetë të emrit, në kontekste të të gjithave - jo vetëm gjuhësore. Socioomonastikën Nicolaisen e definon si "pjesë të onomastikës e cila ka të bëjë me emrat si dukuri sociale dhe kulturore, ai heton fushën e emrave dhe të shoqërisë" (*fq. 122*).

F. Zbres, ndryshe nga Nicolaisen, bazuar në qasjen tradicionale gjuhësore ndaj onomastikës, socioonomastikën e konsideron si pjesë të sociolinguistikës (*Zbres, 1996, f. 393-399*). H. Walter në moton "Namenszoziologie (Sozioonomastik)" flet se onomastika është më tepër orientim social, mundësitet duken vetëm në antroponimi, prandaj përkrah lindjen e socioonomastikës.

Shqyrtimet e deritashme socioonomastike

Në trajtimin e çështjes se çfarë është në të vërtetë "Socioonomastika në antroponimi dhe toponomi", ne kemi vendosur për të gjetur shqyrtimet e deritashme për këtë dije dhe për të analizuar veprat që kanë trajtuar sacionomastikën toponimike. Këto të dhëna po i paraqesim në mënyrë kronologjike nga ku edhe Ne do të fillojmë këtë analizë.

a) **Eichler, E. Walther, H.** Zur altsorbischen Soziotoponymie (1969, p. 239-247). Artikulli merret me emrat lokalë (Old-Lothian). Sociotopia është analiza sociologjike e llojeve toponimike. Autorët, bazuar në analizën e llojeve të formave të emrave të popullsisë, rindërtojnë zhvillimin social dhe ekonomik të popullsisë.

b) **Gläser, R.** “Toponimet e Australisë në dritën e socioonomastikës” (1998, fq. 133-140). Autori në këtë punim është i bazuar në material toponimik australian. Duke iu referuar Glaser-it, studuesi A. W. Reed, e vë në kontekst të socioonomastikës evropiane. Sipas Reed, toponimet që kanë të bëjnë me emrat aborigjen (Aboriginal) vend, sipas Glaser-it thelbi sociotponimik mbush qasjet që shqyrtojnë emrat e vendeve në kontekstin e kulturës, mitet, letërsinë dhe artet e tjera dhe aborigjenëve në lidhje me ndikimet politike dhe ekonomike. Shënim: *Aboriginského - substrate në vend, emra bashkëkohorë australianë dhe që lëshojë një emër zyrtar - në disa raste u zëvendësuan plotësisht me emra Aboriginal emra anglisht, ndërsa në disa parqe kombëtare kanë dy emra të të njëjtë status. Vëmendje e veçantë i kushtohet gjithashtu motivimit të nderit që zbatohet për motivimin e shumë toponimeve angleze.*

c) **Rutkowski, M.** Mikrotponimi në ngjitje – hapësirë (*Microtopomy Przestrzeni Wspinaczkowej*). Studime socioonomastike (*Studia socioonomastyczne*), (2001). Monografia merret me emrat e emërtimeve të përdorura në mjeshterin e ngjitjes. Autori, së bashku me funksionet e gjera të analizës, emrat e motivimit dhe emrat e vendeve, të metodave të sistemit të pasurimit toponimik, i kushton vëmendje të konsiderueshme sistemit të interkoneksionit (anoikonyms) ngjitje me ngjitje - sociolekt. Socio-mikrotponimi konsiderohet nga autorri si një mjet identifikimi - njohuritë e tij prej përdoruesi toponimik paraqesin një arritje në një grup të veçantë interesit. Gjithashtu, vë në dukje ndikimet e sociolekteve të tjera (të tillë si gjuhët e folura të të rinjve) të përdorura në ngjitjen e emrave.

d) **Pablé, A.** “Miti dialektik” dhe “Socio-onomastics”. (Adrian Pable, “Miti i dialektit dhe socioonomastikës”). Emrat e kështjellave të Belizonës në një perspektivë integrimi ” (2009, fq. 152-165). Autori reflekton përdorimin e gjallë (jo të standardizuar) toponiminë në Belizona (rajonin e Zvicrës ku flitet gjuha italiane) në komunikimin e përditshëm. Kemi një vijimësi nga puna e tij e mëparshme e cila merrej me krahasimin e emrave, kompetencave, përvend (p.sh. *Njohja e emrave*) dhe përdorimi aktual i toponimeve, duke marrë parasysh karakteristikat e

informatorëve (përveç variablave të zakonshme sociologjike këtu fokusohet nëse ajo është një "përdorim lokal", përdoruesi i dialektit zviceran-italian, ose një emigrant që përdor italishten standarde rajonale). Hulumtimi original zgjerohet me përdorimin e perspektivës së të ashtuquajturës gjuhësi integruese. Në materialet e marrura përmes intervistave të strukturuara, në të cilën intervistuesi paraqitet si një i huaj që ka një takim në një vend të quajtur "i pari" (toponimet e standardizuara tregojnë një nga tri kështjellat mesjetare në Belizona), autori provon se ka një kod të caktuar për njojuritë dhe për përdorimin e standardizuar të anëtarëve, të karakterizuar nga të njëjtët ndryshorë sociologjikë.

e) Një pamje mjaft të plotë socioonomastike në fushën e kërkimit në toponimi e sjellë në hyrje të botimit **T. Ainiala Dhe Jan –Ola Ostman**: Socio-onomastics - The pragmatics of names, (2017). Ata merren më në detaje me hulumtimin e kompetencës toponimike: "*Ndryshimi social në emrat e vendeve është një temë kryesore në studimin e Kompetencës toponimike (i . e njoħjes së caktuar - Names)*". Më tutje Ainiala shton: Kur ne studiojmë kompetencën toponimike të njerëzve, ne përpinqemi për të gjetur sa më shumë lloje të emrave, të vendeve, të njerëzve të moshave të ndryshme, profesioneve, gjinive dhe rrtheve të tyre në shtëpi (*shih e. g Pitkänen 1998, 2010*).

Ne mund të shqyrtojë të gjithë emrat apo variante e emrave të njerëzve të ndryshëm, të origjinës së tyre, (i/e vendasve dhe jo vendasve) përdoren për vende të veçanta (*shih e. g Pablo 2009*). Për më tepër, ne jemi të interesuar për të studiuar pse kompetencat toponimike të njerëzve ndryshojnë nga njëri-tjetri, pse ato përdorin emra të ndryshëm në vend. Ainila shton se variablat e përdorura në sondazhet e kompetencës toponimike janë të njëta si në hulumtimet sociolinguistike: mosha, gjinia, përkatësia etnike, klasa socio-ekonomike, mënyra e jetesës, etj. Pastaj, Ainiala jep intervistat dhe pyetësorët. Fusha të tjera të hulumtimeve toponimike socio-ekonomike përfshijnë, për shembull, kërkime në të ashtuquajturën peizazhe gjuhësore.

f) **Kristýna Zouzalová** (studuese çeke), duke trajtuar çështjet e përgjithshme onomastike, vie në përfundimet që kam ardhur edhe unë, se: socioonomastika është disiplinë relativisht e re gjuhësore, ende pa një zhvillim dhe teori të plotë, fokusi i së cilit është raporti dhe marrëdhëniet në mes të emrave në koherencë si dhe të ndryshimet që pësojnë ata në fushat e shoqërisë dhe individëve, duke zgjidhur kështu pyetjen se çfarë kritere zbatohen për të zgjedhur emrat e tyre personalë brenda shtresave të ndryshme shoqërore dhe në varësi të fenomeneve sociale.

Studiesit amerikanë, L. Leslie, Paul & K. Skipper, James, Drejt një teorie mbiemrash: Një rast për socio-onomastikën (1990). *Emra. 38. 273-282. 10,1179 / nam.1990.38.4.273.* zhvilluan një formë të re analize për pseudonime dhe nofka, ata propozuan një konstrukt teorik, duke

përdorur njohuritë empirike të nofkave dhe duke paraqitur një perspektivë unike sociologjike, ku që përshkruan dhe shpjegojnë pseudonimet si aspekte të procesit të veprimit shoqëror. Qasja e tyre ishte e lidhur me një teori të emërtimit potencialisht të dobishëm për të gjithë dijetarët e emrave, të cilët studiojnë pseudonimet njerëzore, emrat e zyrave postare në Kentaki, emrat e kafshëve, të pjesëve të trupit, apo toponimet fetare të Guatimalës.

Rrjeti nordik socioonomastik

Duke folur për socioonomastikën në trendet e reja në nordike, Birgit Eggert nga Universiteti i Kopenhangenit, Emilia Aldrin nga Universiteti Halmstad dhe Terhi Ainiala nga Universiteti i Helsinkit themeluan një rrjet rrëth socioonomastikës, ku objektivi kryesor i krijimit të tij ishin tendencat e reja në socioonomastikën nordike, me qëllim të stimulimit dhe zhvillimit risimtar të kërkimit në terren. Është kjo një përpjekje që tu mundësohet hulumtuesve të vendeve të ndryshme nordike që bashkërisht të frysëzohen për të shfrytëzuar zhvillimet e fundit teorike dhe metodologjike brenda kësaj fushe përmes qasjeve të reja dhe kreative.

Hulumtimi i emrit është një fushë e vogël kërkimore dhe ka pak studiues në këtë fushë në çdo vend nordik. Prandaj, një rrjet i përbashkët nordik ka një rol të rëndësishëm për të luajtur në krijimin e një mase kritike dhe opçioneve për një ndarje të fokusuar të mendimit. Organizimi i seminareve të rrjetit inkurajon pjesëmarrësit të eksplorojnë perspektiva teorike relevante për studimet socioonomastike, si dhe mjete të reja metodologjike të përshtatshme për studime bashkëkohore, historike dhe diakronike onomastike.

a) Studiuesi gjerman I. M. Nick në një publikim rrëth metodologjisë socioonomastike, botuar në internet me 18 prill 2017, në faqet 129-142, në një hetim të shkallës së vogël, përmes metodës së përzier në dy eksperimente, hetoi praninë e mundshme të *paragjykimeve të mësuesve* të shkollës dhe mësimdhënësve në lidhje me emrat e parë të nxënësve. Në të parën, mësuesve të shkollave gjermane iu kërkua të vlerësonin në mënyrë cilësore dhe sasiore një ese letrare autentike të shkruar nga një nxënëse gjermane me një gjuhë amtare. Për të testuar paragjykimet e mundshme të emrit, u përgatitën tri versione gati identike të esesë. I vetmi ndryshim midis tyre ishte emri i parë i fëmijës që radhitet si autor i esesë (Uwe, Achilleas dhe Mustafa).

Në eksperimentin e dytë, grupi i emrave personalë u zgjerua për të përfshirë emrat e parë të gjinisë femërore (Heike, Athena dhe Fatma) dhe pjesëmarrësit e studimit ishin trajnues vullnetar mësuesish. Në të dyja eksperimentet u identifikuan dëshmi për paragjykime të fshehta të emrave. Në bazë të këtyre dhe gjetjeve të tjera, artikulli përfundon me sugjerime konkrete për hulumtime të ardhshme.

b) Studiuesi amerikan Carol Gaye Lombard në tezën e tij të doktoratës: Rëndësia socioonomastike e markave amerikane të kafshëve: Studimi i rastit të Montanës, në nëntor 2015, ndër të tjera shpjegon se për më shumë se dy shekuj, fermerët e bagëtive në Montana dhe shtete të tjera amerikane si Teksasi dhe Wyoming kanë përdorur markat e hekurit të nxehëtë si mjet kryesor për identifikimin, ndjekjen dhe promovimin e pronësinë për bagëtitë e tyre.

Përkundër inovacioneve moderne si zhvillimi dhe përdorimi i radiofrekuencës (RFID), markat e nxehta të hekurit mbeten mjeti më i preferuar i identifikimit të kafshëve në rajonet perëndimore të Shteteve të Bashkuara të Amerikës. Një nga argumentet kryesore të paraqitura në këtë tezë është se sistemi i markave të bagëtive amerikane është në thelb gjuhësor, me një onomastikë të shquar, komponente. Ky supozim bazohet në faktin se markat e kafshëve janë entitete komplekse që përbajnë simbole (imazhe), si dhe forma korresponduese të folura dhe të shkruara të cilat funksionojnë si emra të duhur.

Përveç zotërimit të karakteristikave onomastike të tyre, markat e bagëtisë shfaqin një sërë shoqatash me emra të tjerë. Ky rrjet i marrëdhënieve onomastike është konstruktuar në mënyrë shoqërore, prandaj pasqyron kuptimet shoqërore themelore. Për këtë arsyе është parashtruar se megjithëse markat e gjedheve nuk posedojnë domethënje leksikore ose gjuhësore, fitojnë dimensione të ndryshme, do të thotë në bazë të shoqatave të tyre, me elemente të ndryshme, në rrethet e tyre socio-kulturore. Lomabard konstatoi dhe të shpjegoi rëndësinë shoqërore dhe kulturore të kuptimin kontekstual të markave të kafshëve dhe përcaktoi shkallën dhe rolin në të cilën emrat dhe emërtimet e markave luajnë në themelimin e tyre.

Sipas Lomabrdit, eksplorimi i marrëdhënieve midis veçorive onomastike të markave të kafshëve dhe kuptimeve të tyre socio-kulturore, janë paraqitur si një studim në socioonomastikë. Hulumtimi ka identifikuar dy praktika të shquara onomastike të cilat luajnë një rol të fuqishëm në vendosjen e kuptimeve kontekstuale ose shoqëruese të markave të kafshëve. Procesi i parë nënkuption përdorimin e llojeve të ndryshme të emrave (duke përfshirë edhe pjesët e emrave) si bazë për hartimin vizual të bagëtisë, simbolet e markës, ndërsa në qasjen e dytë emrat e markave të kafshëve janë miratuar si lloje të tjera të emrave.

Studimi tregon se përdoruesit e markës së bagëtive (gjuhësore) përdorin qëllimi i këto emërtime si strategji për të krijuar shoqata midis markave të kafshëve dhe elementeve të ndryshme në socio-kulturën e tyre. Studimi, po ashtu ka treguar, për shembull, se si tregimet që bashkohen me markat e kafshëve me anë të virthit e shoqatave onomastike shkaktojnë kujtime për njerëzit, për vendet dhe për ngjarjet, që konsiderohen të rëndësishme në jetën e individëve, familjeve dhe grupeve të njerëzve që janë të lidhura me to.

c) Studiuesja portugeze Patrícia Helena Frai, (2016) e përqendruar në fushë kërkimi në përshkrimin e fenomeneve gjuhësore, kulturore, diskursiale dhe të diversitetit, në artikullin socioonomastik: Një qasje e re metodologjike - thekson dallimin midis metodologjisë së emërtimit antroponomik në një zonë të caktuar, përmes një studimi specifik të emrave të duhur të njerëzve, duke hetuar mënyra të ndryshme kërkimi antroponomik si: etimologjia, origjina e emrit, pastaj analiza studimore e marrëdhënieve mes përdoruesve të emrit etj.

Ajo vërejti disa metoda diferencuese gjatë kërkimeve të saja. Artikulli shpjegoi një metodologji të re për kërkimin e sigurt socioonomastik të zonës së sipërthënë, duke theksuar rëndësinë e metodave të veçanta për secilën objetivë studimi.

d) Frai vëren se sipas Dick (1992), krijimi i një antroponimi është i lidhur ngushtë me faktorët historikë dhe socialë që përdor një komunitet i tillë. Studimi i emrave të duhur është pjesë e fushës së madhe të *Leksikologjisë*, që synon studimin shkencor të fjalëve, kategorizimin e tyre dhe strukturimin, kurse sipas Biderman (1998): "Leksikoni i një gjuhe natyrore është një mënyrë për të regjistruar dijen e universit.

Në emërtimin e qenieve dhe objekteve, njeriu i klasifikon ato në të njëjtën kohë. "Në këtë drejtim, onomastika është një litar i studimit të *Leksikologjisë* që ka për qëllim studimin specifik të emrave të duhur të njerëzve, të emrave të vendeve, të qyteteve dhe të rrugëve -Tomonimia, si dhe emrat e personave dhe mbiemrave. Rëndësi e veçantë i është kushtuar sferës socioonomastike e onomastike të emrave të duhur që lidhen me ngjarjet shoqërore.

Frai (2016) për këtë perspektivë teorike ka kryer një studim me synimin qendorr të hetimit të motiveve që çojnë në zgjedhjen e emrit të dytë të fëmijës dhe lidhjeve të tyre (emrave të dytë) me ngjarjet historike dhe sociale, studim ky i kryer në qytetin Rondon-Portugali. Fusha e studimit të emrave në antroponimi ka dy mënyra të ndryshme studimi, një është për të analizuar arsyet pse prindërit zgjidhnin një emër për fëmijën e tyre dhe e dyta se si zgjidhja është e lidhur me kontekstin socio-kulturor. Në mënyrë që të dimë vërtetë se pse prindërit caktojnë një emër të dytë për fëmijët e tyre, përmes një interviste gjysmë të strukturuar ajo zgjodhi si procedurë metodologjike mënyrën që kërkuesi të mund të liste drejtpërdrejt me informatorët.

Theksi vihet mbi rëndësinë e një zgjedhjeje të veçantë, pasi, në këtë mënyrë, shumë informacione shtesë mund të mblidhen. Një qasje e tillë kontribuon në forcimin e kësaj fushe studimi, duke treguar kështu se ekziston një shkathësi adekuate dhe metoda për t'u ndjekur në një hulumtim socioonomastik. Përveç kësaj, kemi të bëjmë me atë se pse kompetencat toponimike ndryshojnë nga njëra tjetra, pra, sepse përdoren emra të ndryshëm lokalë.

e) Një hulumtim të detajuar të kompetencave toponimike, realizuar përmes hulumtimeve të thukëta, e ka dhënë edhe mr. Jana Rausová: “Aspektet socio-onomastike të toponomisë në zonat e përzgjedhura”, tezë doktorate në Universitetin e Ostravës, 2018.